

МАРИНА ТА СЕРГІЙ
ДЯЧЕНКИ

Світи Марини та Сергія Дяченків

Повісті

Харків
«Фоліо»
2023

ГОСПОДАР
КОЛО ДЯЗІВ

ГОСПОДАР
КОЛОДЯЗІВ

ЧАСТИНА ПЕРША

У перший день літа Юстин знайшов п'ять мертвих воронів. Усі трупи мали однаковий вигляд: дзьоб роззявлений, пір'я на боках злиплось, а на спині випали, утворивши круглу криваву прогалину.

— Верхівці, — сказав дід, коли Юстин розповів йому про знахідку. — Вчора ось тільки подумалось... — і спохмурнів. Наступного дня Юстин знайшов щура. На боках у нього виразно виднілися сліди маленьких шпор, спина, збита сідлом, кровоточила; проте щур не поспішав здихати і, побачивши Юстина, поповз під поріг.

Дід усю ніч просидів, зачинившись у своїй комірчині, і до ранку будинок просмердів їдким і кислим. На світанку Юстин отримав пригорщу жаб'ячих кісток, моток шовкової нитки, один дерев'яний гребінь, один залізний — і пояснення, як усім цим користуватися. Поки Юстин ходив по саду, розмотуючи нитку, виламуючи зуби з дерев'яного гребеня й закопуючи жаб'ячі кістки, дід порався з домашньою живністю — мітив спину качкам, курям, козам, поросяті й кішкам.

— Вогника я теж про всяк випадок позначив, — сказав дід, коли втомлений Юстин мив руки у дворі.

Вогник був вовкодавом, і коли його передні лапи лягали Юстину на плечі, пес дивився на людину згори вниз. Змиваючи мило з твердих широких долонь, Юстин думав, який же має бути верхівець, щоб заїздити Вогника.

— Діду... А людину вони можуть заїздити?

— Людину не можуть, — сказав дід після паузи. — Свиню, бувало, заїжджували. Теля... А людину — ні. Хіба що Королева... Королева верхівців. Та — може...

Юстин усміхнувся, даючи зрозуміти, що оцінив жарт.

Чотири ночі нічого не відбувалося; на п'яту Юстин прокинувся чи то від звуку, чи то від дотику, чи то від кепського сну.

А може, від ледь чутного дзвону натягнутої шовкової нитки.

— Стій! — гаркнув дід. — Сам не ходи... Разом...

Шаленів на ланцюгу Вогник.

Вони вискочили в сад озброєні — Юстин косою, а дід вилами. Просто біля порога щось пирснуло з-під ніг; Юстин відсахнувся і ледь не настромився на вила, тоді дід на півслові обірвав закляття-оберіг, вилаявся і забурмотів знову. Слова його впліталися в шелест вітру, від слів гойдалася трава і стрибало на стовбурах світло ліхтаря. Юстину здалося, що хтось дивиться з-за дерев, що світло відбивається в маленьких байдужих очах; просто над головами майнули три чи чотири кажани, вітер стих, мана зникла.

Дід відкинув вила і взяв у Юстина ліхтар. Підняв вище; за декілька кроків валявся дохлий щур, сніжно-білий посеред витоптаной трави, із джгутом переплутаних ниток на шії.

— Сказано — на чийй землі верхівець коня перемінить, тому щастя сім років не буде, — повідомив дід похмуро. — У нас вони вже на сім семиліть змінювалися, не менш... Щоб їм провалитися, сволоті!

— А може, обійдеться? — запитав Юстин, обережно торкаючи пальцем вістря коси.

— «Обійдеться», — безнадійно буркнув дід. — За верхівцями сарана йде, ось згадаєш моє слово... Лиховісники вони. Ненавиджу.

Дід підійшов до щура. Підняв за шовковий джгут, оглянув діри від шпор на боках, відкинув під кущ смородини:

— Навинувся наш сторожок... Слухай, Юстине, не в службу, а в дружбу. Треба вартувати, нічого не поробиш, не можна, щоб вони тут, як у себе вдома... Посидь до ранку. Я тобі куфайку принесу.

* * *

Удосвіта Юстин прокинувся від сирого холоду. Багаття перетворилося на купу попелу; Юстин щільніше загорнувся в дідову куфайку, став спершу рачки, потім, потираючи затерплу спину, підвівся на повний зріст. Навколо стояла тиша, не сміла пискнути

жодна пташка, і Юстину пригадалися дідові слова: лиховісники... За верхівцями завжди сарана йде, згадаєш моє слово...

Він згадав, як напередодні кози відмовлялися йти на луг, тулилися одна до одної й нестямно мекали. Не виходили з дому гуляки-кішки, а кури, що спокійно бродили двором, ні з того ні з сього раптом улаштували такий гамір, ніби вони були вже в зубах у тхора. Так, незavidна доля — шпори в боки і біг до смерті...

Юстин ривком оглянувся. Йому здалося — ось-ось на шію звалиться з гілки нещадний любитель швидкої їзди, розірве рот вудилами, що казна-звідки взялися...

Гілки погойдувалися, ніби заспокоюючи. Серед листя виднілися маленькі яблука, що ледь почали визрівати.

Юстин закинув косу на плече — і поволі рушив в обхід величезного саду, їхнього з дідом єдиного надбання, їхньої гордості й годувальника, вічної турботи, їхнього саду, коротше кажучи...

Він ішов і думав про верхівців. Про те, що все їхнє коротке життя — забава. Що вони заради забави ганяють на птахах і щурах, на собаках, вовчєнєтах і кажанах. І скоріше за все у них немає ніякої Королеви. Навіщо їм Королева? Кожен із них сам собі король...

З іншого боку... Не буває диму без вогню, вірно? Нехай усі, хто нібито бачив Королеву, брешуть... Але ж люди, трапляється, пропадають казна-куди, був — і нема... Може, ті, що зникли, і бачили Королеву насправді? Просто нікому не встигли розповісти?

Над його головою захиталася гілка, сіпнулась, обрушуючи на Юстина рідкий дощик роси. Він підвів голову; у кроні старої черешні, як у зеленій кулі, сиділа дівчина.

Обличчя її було біле і кругле, занадто велике для верхівця. Шия, плечі, тонкі руки, поділ світлої сукні; Юстин напружено шукав поглядом перетинчасті крила. Якщо тільки за спиною ховаються складки, то...

Дівчина похитнулася, утрачаючи рівновагу. Вперлася в гілку босими ногами; Юстин розгледів дуже тонкі, ніжні ступні, круглі п'яти, два ряди круглих пальчиків — ніби чотки.

Вона сиділа, насупившись; із кожною секундою небо ставало все світлішим і світлішим, і Юстин уже міг бачити, що незнайомка не така бліда, як здалося спочатку. Що щоки її — рум'яні,

кінчик носа — рожевий, а волосся — каштанове. І ще він бачив, що їй ніяково — і тому вона злиться.

— Ти косар? — запитала вона нарешті. — Йшов траву косити? От і йди собі...

Голос у неї був нібито застуджений — низький і хрипуватий.

— Я господар цього саду, — сказав Юстин. — І цього дерева.

— Значить, це твою черешню я їм, — спокійно підсумувала дівчина. — Будь ласка, йди своєю дорогою. Я зараз злізу.

Гілка хитнулася; дівчина втратила рівновагу, намагаючись прикрити подолом кругле коліно:

— Ну, що втупився? Йди звідси!

— Черешня у нас іще не дозріла, — сказав Юстин.

— Це внизу не дозріла... А тут, на верхівці, цілком уже гарненька... Ай!

Юстин відкинув косу і кинувся їй на допомогу — проте в останню мить злодійка примудрилась не впасти. Знову піднялася на гілку, залізла ще вище; з висоти глузливо глянула на Юстина:

— Зловив?

— Нарікай на себе, — сказав Юстин. — У нас зі злодіями знаєш як? Гола додому підеш. У смолі та в пір'ї.

Круглоп'ята дівчина засміялася — хрипувато і низько, точнісінько Королева верхівців:

— Спершу злови.

— А я почекаю, — Юстин сів на траву. — Куди мені поспішати...

Дівчина в гілках притихла.

— Поспішати нікуди, — Юстин простягся, підклавши під голову долоню. — Скоро дід мій прийде, собаку приведе... Собачка до вечора посторожує. А ввечері сама, як груша, впадеш.

— Ану-ну, — сказала дівчина, без особливої, втім, упевненості в голосі. І чомусь подивилася на світле небо, вкрите пір'ям хмар.

Юстин замислено вивчав її круглі п'яти; ні, ці п'яти не знають, що таке гаряча дорога, гострі камінчики, що таке стерня. І якщо гарненько пошукати під деревом...

Довго шукати не довелося. Пара туфельок, шкіряних, не дуже маленьких, але дуже добре зшитих, недбало валялась у траві під кущем.

— Дорогі, — сказав Юстин, розглядаючи знахідку.

— Не твої, — відрізала круглоп'ята.

— Конфіскую за потрапу, — сказав Юстин. — Тобі ні до чого, все одно гола додому підеш...

— Ну і дурень, — сказала дівчина. В низькому її голосі несподівано прорізалися високі нотки, нервові такі півники.

І знову запанувала мовчанка. Юстин сів на траву, а потім і простягся, закинувши руки за голову.

— Тебе як звуть? — запитала круглоп'ята дівчина.

— Юстин.

— А мене Аніта...

Вона замовкла, чекаючи продовження діалогу; Юстин жував травинку. Йому було цікаво, як круглоп'ята викручуватиметься далі.

— А я верхівця бачила, — сказала дівчина. — Просто сьогодні. От близько, просто як тебе.

Юстин насупився:

— Де?

Дівчина невизначено махнула рукою — захиталися гілки:

— Там... На березі. Маленький, мені по коліно. У шкіряному ковпаку. Очі зелені. Рот здоровий, як у жаби. Золоті шпори. Скочив на ворону і — ф'ють...

— Брешеш, — розчаровано сказав Юстин. — Не могла ти його так розгледіти. «Золоті шпори»... Про золоті шпори і так усі знають.

— Не брешу, — образилася дівчина. — Утім, не хочеш вірити — так і не вір...

— Шкода, що ти не Королева наїзників, — несподівано для себе сказав Юстин.

Дівчина похитнулася на своєму ненадійному сидалі:

— Що?

Юстин зрозумів, що не пам'ятає, як її звуть. Треба ж, адже вона хвилину тому назвала своє ім'я! А через отих клятих верхівців усе забув...

— Е-е-е, де ж сонце? — стурбовано пробурмотіла дівчина, дивлячись угору.

— А тобі навіщо?

— Погрітися хочу, — буркнула дівчина.

— Замерзла? Стривай, ще не те буде. Може, і дощик до обіду збереться...

— Слухай, чого ти до мене причепився? Задушити готовий за кілька ягідок? Усі ви, селяни, такі жадібні...

— Я не селянин, — сказав Юстин.

— А хто?

— Садівник.

— Чи не все одно? Садівники теж жадібні...

Юстин розглядав підошви її тфелъ. Ні, в цьому вона не могла прийти здалеку.

— Звідки ти взялася?

— Нізвідки. З неба впала.

Юстин озирнувся. Ніякої коняки — і навіть слідів її перебування — поблизу не було.

— Ти сама? — запитав Юстин чомусь із занепокоєнням.

— Сама, — помовчавши, сказала дівчина. — І заступитися за мене нікому. Так що знущайся як хочеш.

— А як ти приїхала? Ти по дорозі не йшла, у тебе тфелі чисті й підошви тоненькі... Морем?

— Морем, — погодилася дівчина, але знову після крихітної паузи, і ця затримка не сподобалась Юстину.

— Знаєш що? Добром злазь.

Дівчина демонстративно подрігала ногами:

— Мені й тут непогано.

— Погано, — сказав Юстин із натиском. — А буде гірше... Ти, сподіваюся, не русалка?

— Королева верхівців, — фиркнула круглоп'ята. — Та хоч відьма. Як собі хочеш.

Вона дивилася на небо, і Юстин дивився теж. Чомусь уявився ворон розміром з бика, верхова пташка, що каменем падає з піднебесся...

— Що ти там забула? На небі?

— Нічо...

Ймовірно, кругла п'ята все-таки зісковзнула з тонкої гілки. Дівчина на вигляд була витонченою та легкою — одначе, падаючи, перекинула Юстина, ніби дерев'яну плашку. Замість того щоб зловити предмет, який летить і волає, Юстин послугував йому периною при падінні.

Було боляче. Дівчина не навмисне заїхала йому коліном у живіт і ліктем у зуби, і він був дуже радий, коли вона злізла з нього і швидко відскочила вбік.

— Королева верхівців, — пробурмотів він, насилу підводячись.

— Вибач, — сказала вона і відступила на два кроки. Туфлі її валялися саме там, де Юстин їх упустив. Тепер він підняв їх, склав підошву до підошви і сунув під пахву.

— Віддай, — сказала круглоп'ята, переминаючись з однієї боєї ноги на другу.

— Зараз, — гмикнув Юстин.

Дівчина простягнула руку:

— Дай.

— Не дам. Босоніж не втечеш.

Дівчина глянула на небо — хмари тим часом згустилися, сонце не проглядало.

— А я і так не втечу, — сказала вона майже пошепки. — Давай, маж мене дьогтем... Чого вже там. Уперед.

Юстин насупився. Помовчав, дивлячись круглоп'ятій у вічі; кинув їй туфлі тим миттєвим плавним рухом, яким дід учив його метати ножі:

— На!

Вона зловила. Проковтнула слину; взулася, навмисно не дивлячись на Юстина. Випросталася, випнула підборіддя; Юстин зроду не бачив благородної дами, але подумав у цю хвилину, що саме такий, імовірно, шляхетні дами і мають вигляд...

— Прощавай, — сказала дівчина так гордовито і таким низьким голосом, що Юстин подумав: пробасила.

— Прощавай...

Вона повернулася і пішла геть. Не йшла — виступала, ніби по килимовій доріжці; на десятому кроці спіткнулась об корінь і мало не впала. Засичала від болю.

Обернулася.

Юстин стояв, не рухаючись з місця.

* * *

— У тебе попоїсти знайдеться?

— А що, черешні не ситні?

— Далися мені твої черешні... У мене ноги геть усі подряпані.
І коліно болить.

Юстин зупинився:

— Слухай, звідки ти взялася? Серед ночі, вдосвіта? Сама? Звідси до найближчого хутора цілий день тюпати, якщо пішки... А до міста всі два дні... Де твій екіпаж? Де твій човен?

— Човен?

— Але ти ж сказала, що морем дісталася?

Дівчина деякий час намагалася придумати переконливу брехню. Не придумала. Скривилася:

— Давай сядемо.

І вона сіла просто на траву, вимогливо втупилася в Юстина від низу до верху, і він змушений був наслідувати її приклад. Дівчина подивилася, насупившись, Юстину у вічі, витягла звідкись із-за пояса маленький ніжик і, розтинаючи траву та землю, окреслила навколо себе і Юстина широке коло.

Настала тривала пауза.

— Це навіщо? — запитав нарешті Юстин.

— Це у мене звичка така, — серйозно відповіла дівчина. — Так ось, що ж я хотіла тобі сказати... У тебе попоїсти знайдеться?

— Хліб, — повільно сказав Юстин. — Сир... Але це все в хаті, а там дід... Дідові про тебе говорити чи як?

Дівчина опустила очі:

— Ні, дідові про мене краще не говорити... А у вас у хаті немає такої штуки, щоб погоду пророкувати?

— Є павук заговорений... На сьогодні дощ обіцяв.

Дівчина застогнала. Похитала опущеною головою, так що коротко — до плечей — острижене волосся загойдалося світлим шатром:

— У-у-у... А на завтра?

— Він дешевий, — сказав Юстин. — Тільки на один день передбачає.

Помовчали.

— Ти забув, як мене звуть, — сказала дівчина.

— Ага, — зізнався Юстин.

— Аніта.

— Ось тепер точно не забуду.

— Це добре, що я тебе зустріла, а не діда, — серйозно сказала Аніта.

— Дід теж добрий, — нерішуче заперечив Юстин.

Аніта гмикнула. Деякий час було дуже тихо.

— Птахів не чути, — сказав Юстин. — Погано.

— Верхівці, — сказала Аніта. — Я... Слухай, уночі страшно було. Їх у саду вашому ганяло штук шість.

— Ага, — сказав Юстин. — Мені дід велів сторожок налагодити, так вони сторожок зірвали...

І знову стало тихо.

— А ось чому люди верхівців бояться? — запитала Аніта. — Ну гаразд, вони можуть загнати курку, порося там... якщо не намазати заговореною смолою. Ну, ворон заганяють... Щурів... А люди чому бояться?

— Лиховісники, — коротко відповів Юстин. — І потім... Птахів немає, сарана приходить. Яблука дозріти не встигнуть, про вишню я вже мовчу... А навіщо ти коло намалювала?

— Це такий символ довіри, — сказала Аніта. — Ти мені за черешні свої пробачив... Ну і я тобі вдячна. Так, узагалі.

— А звідки ти взялася?

Аніта зітхнула:

— Слухай... Будь другом. Принеси мені попоїсти, а заодно подивися, що там твій заговорений павук показує. А я тебе тут почекаю. Добре?

Юстин помовчав, потім без слів підвівся й пішов до хати. Дід був у сараї; не окликаючи його, Юстин потихеньку увійшов у хату, відрізав хліба, сиру, шматочок ковбаси, налив у невеликий глечик молока і, підморгнувши Вогнику, вирушив назад.

На півдорозі згадав, що забув подивитися на павука. Повертатися не захотів; хмари, проти очікування, перестали збиратись і навіть злегка розійшлися, так що в блакитне віконце бризнув на якусь мить промінь сонця...

Потім сіре пір'я зімкнулося знову.

Коли Юстин зі згортком і глечиком, дістався місця, де залишив Аніту, — там уже нікого не було. Тільки порожнє коло, намальоване ножем.

ЗМІСТ

ГОСПОДАР КОЛОДЯЗІВ	3
ЗЕЛЕНА КАРТА	101
ЗЕМЛЯ ВЕСНАРІВ	239